

התבטאותו הראשונה של רפאל איתן כרמטכ"ל מעוררת חשש כבד

חייל פרנטי?

שאם לא כן — אין דמוקרטיה, אלא מדינה של וונקרים פרנטיים.

אם קיווה משהו שאולי לא היטיב הרמטכ"ל לבטא את השקפתו, בא רפול עצמו ונתן דוגמה מאלפת. בעיתונות פורסמו ידיעות על התפרעות של עצירים במחנה המעצר של צה"ל בבאר-שבע. כמה חיילים ניכחו בתאם הנעול, כאשר העלה משהו את המיזרונים באש. לדעת הרמטכ"ל, אסור היה לפרסם ידיעה זו, מכיון שיש בה כדי לשמח את לב, הערבים.

האמנם? **הצינור העיתונאי, שאנו אמונים עליו, הוא בדיוק הפוך. חובה היא לפרסם ידיעה זו, אולי יותר מכל ידיעה אחרת, העומה על הדעת.** האדם במעצר הוא הייצור הסרהמגן ביותר בחברה הדמוקרטית. אין לו קול, אין לו כל אפשרות לעמוד על זכויותיו ועל כבודו האנושי. הוא מופקר לחלוטין לשרי-לדת-ליבם של סוהריו. ואין דבר משחית יותר את אופי האדם מאשר השליטה המוחלטת על חיי הכולל. המצב בבתי-הסוהר חייב לעניין את העיתונאי, הוא חייב לפרסם כל תקרית בהם, כדי להסב את תשומת לב החברה למתרחש שם. עיתונאי המשתמש מתפקיד זה כמוהו כחייל המשאיר את חברו הפצוע בשדה-הקרב. הוא נבל.

זהו דווקא דוגמה מצוינת לחשיבות הזרם החופשי של המידע בחברה הדמוקרטית. רק פירסום כל האמת יכול לגרום לפעולה חברתית לתיקון עוולות, מחדלים, מישגים. בקיצור, לתיקון פני החברה, לשיפור ולשיכלולה. האם זה רע לביטחון המדינה? לפי תפיסה פרימיטיבית, כן. האוייב מאוין: הוא יכול לפרסם ולשדר את הידיעה על התקלה, ולעשות ממנה מטעמים תעמולתיים. אך זהו תופעת-ליוואי טפלה לעומת התרומה המכרעת לביטחון, שיש לתהליך זה בטווח הארוך. ככל שרבה הביקורת, כך משתפרת החברה. וככל שהחברה מתוקנת יותר, כך ירצו בניה להגן עליה, ויהיו לוחמים טובים יותר. זהו ההבדל ההומני בין חברת-עבדים, שגוי חמיה הם שכוריה-הקרב, ובין החברה החופשית, שמגניה הם בני-החורין.

אני מוכן להביא דוגמה קיצונית עוד יותר, הנוגעת לי עצמי, כדי לחדד את הוויכוח. מתחתי בשבועון זה ביקורת חריפה על מילחמת-הליטאני. כתבתי, בין השאר, כי התוצאה המדינית העיקרית של המילחמה היתה הפוכה מזו שעמדה לנגד עיני מתכנניה. המיבצע העניק לאש"ף מעמד בינלאומי של צד לוחם לחוק אותו מחדש.

כאשר כתבתי את הדברים, היה ברור לי שראשי אש"ף עלולים להשתמש בהם. יודע-דבר סיפרו לי כי מאמרי העולם הזה מתורגמים דרך קבע ומונחים על שולחנו של יאסר עראפאת יומיים אחרי תופעתם. ואכן, באיוון שפרסם בעיתון הצרפתי פיגארו ציטט עראפאת מאמר זה. ואמר כי, אנשים פוליטיים ישראלים, כמו אורי אבנרי, הציגו שאלות מסוימות לממשלת, מה עשיתי? שאל אבנרי את בגין, העלית את היוקרה של אש"ף ואת המוראל של הערבים.

לפי שיטתו של רפול, אסור היה לפרסם מאמר כזה. הרי המודד צריך להיות, כיצד יתקבלו הדברים עלידי הערבים. ומאחר שהצנזורה היא מסד צבאי הכפוף לרמטכ"ל, יתכן כי רפול יצוה להבא לאסור פירסום כזה. לפי השיטה הדמוקרטית, נכון ההיפך. רק ביקורת נוקבת על מילחמת-הליטאני תביא לווניבות תכליתיות עליה. אם היתה שניאה, זוהי הדרך למניעת שגיאות כאלה בעתיד. וממני לתיקון ביטחון המדינה ולהחלשת אויביה. אם תוך כדי כך יכול משהו מעבר לגבול להשתמש בדברים לצרכיו, הרי זו תופעה מישיגית וחולפת.

כאורה יש כאן ויכוח על תפקיד העיתונות. אך זוהי טעות אופטיית. למעשה יש כאן ויכוח על תפקיד הקצין בחברה הדמוקרטית. לפני הרבה שנים נפוצה בארץ ההלצה על איש-הפלמ"ח (ייחס זאת לאברהם יפה). שששאל איך הוא רואה את הבעיה הערבית, ישענה: "דרך כוונת הרובה". הרק-חייל הוא אדם הרואה את כל בעיות המדינה "דרך הכוונת". יש לו תרופה פשוטה לכל דבר: לסתום את הפה, לציות לפקודה, להניח למפקד להחליט מה טוב. הקצין בחברה הדמוקרטית אינו יכול להיות מוכונת-מילחמה כזאת. הוא אורח לוחם, אורח כמורים.

הרמטכ"ל אינו רק אדם המבצע את מדיניות-החוק של ההנהגה המדינית באמצעים צבאיים, אלא גם אורח המשולב במערכת הערכים והיחסים של החברה הדמוקרטית פנימה. אחרת הוא מתווה סכנת למדינה ולחברה. עור וייצמן אמר, באותו מעמד, כי כל רמטכ"ל צריך לגלם "תכונות של איש צבא. מדינאי וכלכלן". זה הרבה, אך זהו המינימום הדרוש. לפי קיוות כי הרמטכ"ל החדש יסתגל למתכונת זו.

עלידי התמודדות מתמדת בין ידיעות סותרות, מחלוקת פרמנטית, התנצחות קולנית. בעיני חייל מיקצועי, חייל שהוא רק-חייל, התנצחות קולנית ומתמדת זו היא תופעה מרגיזה ומזיקה. האוייב מאוין. האוייב יכול לראות במחלוקת הפנימית סימן של חולשה. תעמולת האוייב יכולה להשתמש בכל מילה של ביקורת-עצמית, המושמעת במהלך הוויכוח. המיצוזה הראשונה של החייל — ושל האזי רח, שאינו אלא חייב-כחופשה, היא: לשתוק. הפיכות צבאית בלא-ספור בוצעו ברהבי העולם באמת

„שתוק!“ כרזה גרמנית במילחמת-העולם, לה שיש צורך לאומי לשים קץ להתנצחות המיפלגתית, ולמחלוקת הפנימית, כדי "לאחד את העם" מול האוייב.

כחברה הדמוקרטית, המיידה היפה ביותר של הי אורח היא נכונותו לפעול לטובת המדינה. טובת המדינה כפי ש הוא, האזרח, רואה אותה. חיים דמוקרטיים ערים, פוריים, דינאמיים, ייתכנו רק כאשר הרבה מאד אזרחים, שלכל אחד מהם יש ידיעה עצמאית משלו על טובת המדינה, מוכנים להיכנס לזירה הציבורית ולפעול בה. לעזוב את טובת המדינה בצד? נדמה לי שזוהי הסופמה האנטידמוקרטית ביותר שניתן בכלל להשמיעה.

על אחת כמה וכמה חלים הדברים על העיתונאים. תפקיד העיתונאי הדמוקרטי הוא לדרבן את הוויכוח הפומבי ולהתניגו. עליו לספק מידע רב ככל האפשר, מגוון ככל האפשר, כדי לאפשר לאזרחים להשתתף בוויכוח בצורה נבונה ואחראית. אך בניגוד לאזרחים אחרים, היכולים להשתתף בוויכוח זה רק בשעות-הפנאי, מקבל העיתונאי את שכרו מיד, החברה כדי למלא פונקציה חברתית זו שתפקידו בילעדי. במית שאומר לעיתונאי "לעזוב את טובת המדינה בצד", כמהו כמי שאומר לחייל, "לעזוב את דגל המדינה בצד". העיתונאי משרת את המדינה הדמוקרטית כשם שהחייל אמור לשרת אותה, אסכי באמצעים אחרים. בזירה אחת, שניהם צריכים להיות שייכים לאותה מערכת דמוקרטית.

אשר יגורנו בא. כאשר נתברר כי רפול יהיה הרמטכ"ל הבא של צה"ל, לירסמו בלב כמה וכמה חששות. הנובעים מאופיו המיוחד של האיש. **מבין עשרת הרמטכ"לים הראשונים שהיה צה"ל, לא היה אף אחד שהיה רק-חייל.** לא יעקב דורי, שנודמן לעניין כימעט במיקרה. לא ייגאל דיין, שהיתה לו קאריירה שניה מקבילה. מדעית, ושכבר חלם אז על קאריירה שלישית, פוליטית. לא מרדכי מקלף, שהיה איש הומאני בעל אופקים רחבים. לא משה דיין, שהתעניין תמיד הרבה יותר בפוליטיקה מאשר בצבא. אף לא חיים לסקוב, למרות שהוא דווקא ראה את עצמו כחייל מיקצועי. לא צירה, שפול לעבר קאריירה כלכלית. לא יצחק רבין, ישראל בצבא רק חלק ממערכת לאומית. לא דדו, שהיה מושרש בערכי הפלמ"ח. לא חיים בר-לב, שטיפח לעצמו תדמית של יוצר דוקטרינה פוליטית-צבאית. לא מוטע גור, שהוא גם קצת סופר וקצת פילוסוף. **רפאל איתן, מס' 11, הוא רק-חייל.**

הוא רוצה להיות כזה. הוא רואה את עצמו ככזה. הוא טיפח לעצמו ובשקידה ובהתמדה תדמית המתמצית במילים כגון "קשה", "נוקשה", "שתקן". כימעט תדמית של רובוט מילחמתי.

תדמית כזו זרה לגמרי למסורת הפלמ"ח וצה"ל, ומוכרי רה את העולם הרחובי של החייל המיקצועי האירופי, בתקופות מסוימות. כאשר הצבא היה מנותק לחלוטין מן העם, מנוכר במתכוון, ער-בתודיעם, מדינה-בתוך-מדינה. בשעת ייחסן תכונות אלה במייוחד לצבא הפרוסי. על הצבא הנה אמר הרון מיראבו, ממחוללי המהפכה הצרפתי:

במקומות אחרים יש למדינה צבא. בפרוסיה יש לצבא מדינה. (ארתור מיראנו גם אמר: "המילחמה היא התעשה הלאומית של פרוסיה.") **לא פעם נאמר על רפול שהוא „חייל פרנטי“.** עתה בא רפול עצמו, ואישר זאת. ההתבטאות הציבורית הראשונה שלו, עם התמנותו לתפקיד הרמטכ"ל, מת אימה לחייל פרוסי מובהק.

יש להתמודד לאתר עם הדברים האלה. לפני שהם יתפכו סיגנון צה"ל, בעומדו לפני העיתונאים, עם כניסתו לתפקידו, אמר רפול:

"הבעיה שלנו היא, שכמעט כל אחד יודע הכי טוב מה לעשות ומה טוב למדינה. כל אחד ודאי סבור שהוא צודק לפי דרכו. אבל כשהוא הולך לומר משהו לטובת המדינה, מוטב שיעזוב את טובת המדינה בצד, והמודד בפירסום צריך להיות כיצד יתקבל הדבר על-ידי הערבים." **מבחינה אחת ראוי רפול לשבח רב: מעטים האנשים המפונגלים לבטא כמילים מה מעטות השקפת-עולם שלמה. בי 45 מזים הביע פילדרי סופיה משגלמת.**

הנה מה משתמע מפסוקים פשוטים אלה: **ראשית:** יותר מדי אזרחים הם בעלי ידיעות משלהם. זוהי "בעייה". משמע: זה לא טוב.

שנית: מוטב שהעיתונאים, וגם שאר האזרחים, יעזבו את טובת המדינה בצד". משמע: זה עניינם של המופקדים על טובת המדינה. אלה, ורק אלה — אולי חברי-משלה, אולי קצינים בכירים — יודעים מה טוב למדינה ופועלים בהתאם לכך. זה לא נוגע לסתם אזרחים, ועל אחת כמה וכמה לא לעיתונאים. **שלישית:** "המודד לפירסום צריך להיות כיצד ית קבל הדבר על-ידי הערבים. משמע: המודד היחיד, את עיתוני ישראל צריכים לכתוב על-פי הקריטריון הביל-עדי הזה: מה טוב לערבים לדעת, ומה לא. **רביעית:** האוייב הוא "הערבים". כל הערבים, בלי אבחנה. ההגדרה כוללת, כך מסתבר, גם את חצי מיליון האזרחיים הערביים של ישראל. ובוודאי גם את אנואר אל-סאדאת.

מה ניתן לומר על השקפת-עולם זו של הרמטכ"ל בן תל-יעדשים? היא פשטנית עד ההחריר. היא אנטידמוקרטית קיצונית. ואולי גרוע מזה: היא מבטאת איידיה כה מונומנטלית של מנות הדמוקרטיה, טיה, עד שהיא מסוכנת יותר מפסילת הדמוקרטיה.

כי הדמוקרטיה מטפחת בדיוק את התכונות שרפול רואה בהן, "בעייה" ושהוא מזהיר מפניהן. הדמוקרטיה זוקקה להרבה-הרבה אזרחים, שיש להם ידיעות עצמאיות, מנוגדות וסותרות, והמוכנים לבטא אותן בפה מלא ולהתאבק עליהן. החברה הדמוקרטית מגבשת לה את דרכה, ומתגברת על שגיאות ומפוסות מיישנות.